

صلاحیت کشورها برای رسیدگی به جرایم هوایی و فضایی

مؤلف

دکتر معین مرادی

وکیل پایه یک دادگستری
عضو مرکز وکلای قوه قضائیه

www.ketab.ir

ویراستار:

احسان سیف

بنیاد علمی حقوق قانونی یار
۱۴۰۳

سرشناسه	مرادی، معین، ۱۳۷۰
عنوان و نام پدیدآور	صلاحیت کشورها برای رسیدگی به جرایم هوایی و فضایی / مولف معین مرادی؛ ویراستار احسان سیف.
مشخصات نشر	تهران: انتشارات قانون یار؛ موسسه انتشاراتی فرهیختگان قانون یار، ۱۴۰۳.
مشخصات ظاهری	۱۶۶ صفحه
شابک	۹۷۸-۶۲۲-۲۲۹-۷۰۸-۴
فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	کتابنامه: ص. ۱۵۵-۱۶۳؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	صلاحیت رسیدگی به امور کیفری (حقوق بین الملل) Criminal jurisdiction ((International law)) صلاحیت قانونی (حقوق بین الملل) Jurisdiction (International law) (law) حقوق بین المللی هوایی و فضائی (Airspace (International law
رده بندی کنگره	۸۵۰۳۶
رده بندی دیویی	۳۴۵/۰۱
شماره کتابشناسی ملی	۹۶۰۹۳۴۱
رکورد کتابشناسی	فیبا

صلاحیت کشورها برای رسیدگی به جرایم هوایی و فضایی

تألیف: دکتر معین مرادی

ویراستار: احسان سیف

ناشر: قانون یار

ناشر همکار: موسسه انتشاراتی فرهیختگان قانون یار

چاپخانه و صحافی: قانون یار

نوبت چاپ: اول-۱۴۰۳

شمارگان: ۱۰۰ جلد

قیمت: ۱۹۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۲۹-۷۰۸-۴

(تمام حقوق مادی این کتاب محفوظ بوده و متعلق به بنیاد علمی و حقوقی قانون یار می باشد)

مرکز پخش: تهران، میدان انقلاب، خ منیری جاوید، موسسه قانون یار تلفن: ۵۲۶ و ۶۶۹۷۹۵۱۹

ثبت سفارش تلفنی محصولات (ارسال رایگان به سراسر کشور) ۲۵ و ۰۹۱۹۶۷۴۸۶۴۵

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
پیشگفتار.....	۹
مقدمه.....	۱۱
فصل اول: کلیات.....	۱۵
بخش اول: بررسی و تحلیل اولیه موضوع.....	۱۵
بخش دوم: تعاریف مفاهیم بنیادین.....	۱۶
بند اول: تعریف حقوق بین الملل هوایی.....	۱۶
بند دوم: تعریف حقوق بین الملل فضایی.....	۱۹
بند سوم: تعریف سفر هوایی.....	۲۱
بند چهارم: تعریف سفر فضایی.....	۲۲
بند پنجم: تعریف هواپیما و انواع آن.....	۲۳
بند ششم: مفهوم حقوق فضا.....	۲۴
بند هفتم: مفهوم توریست فضایی.....	۲۶
بخش سوم: تاریخچه شکل گیری حقوق بین المللی فضایی.....	۲۷
بند اول: اداره امور فضای ماورای جو سازمان ملل.....	۲۹
فصل دوم: حقوق بین الملل هوایی حاکم بر سفرهای هوایی و احراز صلاحیت دولت ها.....	۳۱
بخش اول: حقوق بین الملل حاکم بر سفرهای هوایی.....	۳۲
بند اول: معاهدات حاکم بر هوانوردی بین المللی.....	۳۳
بند دوم: اصول بنیادین حاکم بر سفرهای هوایی.....	۴۷
بخش دوم: اصول حاکم بر پرسنل پروازی و هواپیمای در معرض خطر.....	۵۹
فصل سوم: صلاحیت کیفری دولت ها در رسیدگی به جرایم ارتكابی در سفرهای هوایی.....	۶۳
بخش اول: جرائم ارتكابی در سفرهای هوایی.....	۶۴
بند اول: ارکان جرم در سفرهای هوایی.....	۶۴
بند دوم: انواع جرایم در سفرهای هوایی.....	۶۶
بخش دوم: قوانین حاکم بر احراز صلاحیت کیفری دولت ها در سفرهای هوایی.....	۶۹
بند اول: عهدنامه ها.....	۷۰
بند دوم: صلاحیت کیفری محاکم.....	۷۷

۸۵	بخش سوم: اختیارات و وظایف دولت‌ها و فرمانده هواپیما
۸۵	بند اول: اختیارات و وظایف دولت‌ها
۸۸	بند دوم: اختیارات فرمانده هواپیما
۸۹	بخش چهارم: اقدامات شورای امنیت و دیوان بین‌المللی دادگستری
۹۱	فصل چهارم: حقوق بین‌الملل حاکم بر سفرهای فضایی و احراز صلاحیت دولت‌ها
۹۱	بخش اول: حقوق بین‌الملل فضایی حاکم بر سفرهای فضایی
۹۴	بخش دوم: مفهوم و انواع سفرهای فضایی
۹۴	بند اول: مفهوم سفرهای فضایی
۹۴	بند دوم: انواع سفرهای فضایی
۹۷	بخش سوم: بررسی و تحلیل حقوق بین‌الملل فضایی
۹۷	بند اول: رژیم حقوقی موجود
۱۰۱	بند دوم: عهدنامه‌ها
۱۱۴	بخش چهارم: اصول بنیادین حقوق بین‌الملل فضایی
۱۲۳	فصل پنجم: صلاحیت کیفری دولت‌ها در رسیدگی به جرایم ارتكابی در سفرهای فضایی
۱۲۳	بخش اول: جرائم ارتكابی در سفرهای فضایی
۱۲۴	بند اول: ارکان جرائم
۱۲۶	بند دوم: انواع جرائم ارتكابی در سفرهای فضایی
۱۲۸	بخش دوم: صلاحیت محاکم در رسیدگی به جرائم ارتكابی در سفرهای فضایی
۱۲۹	بند اول: صلاحیت دولت‌ها در رسیدگی به جرائم ارتكابی در سفرهای زیر مداری و مداری
۱۲۹	بند دوم: صلاحیت کیفری دولت‌ها در رسیدگی به جرائم ارتكابی در سفرهای مداری به ایستگاه فضایی بین‌المللی
۱۳۰	بند سوم: توافقنامه ۱۹۸۸ و ۱۹۹۸
۱۳۳	بند سوم: دستوردها و نقایص توافقنامه ۱۹۸۸
۱۴۱	بند چهارم: نحوه احراز صلاحیت دولت‌ها
۱۴۲	بخش سوم: دستورالعمل اجرایی حاکم بر خدمه و کارکنان ایستگاه فضایی بین‌المللی
۱۵۵	منابع و مآخذ

پیشگفتار

بحث صلاحیت دولت‌ها در رسیدگی به جرائم ارتكابی در سفرهای هوایی و فضایی یکی از موضوعات بحث‌برانگیز حقوق کیفری است. هدف اصلی این کتاب «بررسی تطبیقی صلاحیت دولت‌ها در رسیدگی به جرائم ارتكابی در سفرهای هوایی و فضایی» می‌باشد. به‌طور کلی این کتاب تلاش می‌کند به این سؤالات پاسخ دهد که شیوه احراز صلاحیت دولت‌ها در رسیدگی به جرائم ارتكابی در هوا و فضا کدامند؟

در حقوق بین‌الملل هوایی اصل صلاحیت سرزمینی شناور به‌عنوان اصل نخستین در رسیدگی به جرائم هواپیمایی مورد پذیرش قرار گرفته است. در خصوص صلاحیت دولت‌ها در رسیدگی به جرایم در محدوده سفرهای هوایی داخل قلمرو کشورها اصل صلاحیت سرزمینی قابل اعمال است و دوباره سفرهای هوایی خارجی برای رسیدگی به جرایم ارتكابی توسط گردشگران سه سند وجود دارد که با هدف حفظ امنیت هوانوردی تصویب شده‌اند. این سه سند عبارتند از: کنوانسیون راجع به جرایم و برخی افعال ارتكابی دیگر در هواپیما ۱۹۶۳ (کنوانسیون توکیو)، کنوانسیون راجع به جلوگیری از تصرف نامشروع هواپیما ۱۹۷۰ (کنوانسیون لاهه) و کنوانسیون راجع به جلوگیری از افعال نامشروع علیه ایمنی هوانوردی کشوری ۱۹۷۱ (کنوانسیون مونترال). بررسی مفاد این اسناد برای رسیدگی به جرایم ارتكابی در سفرهای هوایی موضوع این کتاب است. در سفرهای فضایی نیز باید طبق اسناد بین‌المللی موجود، یک سری اصول حقوقی رعایت گردد این اسناد شامل «عهدنامه‌های فضای ماورای جو ۱۹۶۷ و کنوانسیون مسئولیت ۱۹۷۲» بنیادی‌ترین عهدنامه‌های ناظر بر فعالیت‌های فضایی بوده که آغازگر روند قاعده‌مند کردن مقررات بین‌المللی فضایی قلمداد می‌شوند. عهدنامه فضای ماورای جو

۱۹۶۷، فضای ماورای جو را فرا صلاحیتی می داند و تنها صلاحیت دولت ثبت کننده را درباره جرایم ارتکاب یافته در داخل شیء پرتاب شده قابل اعمال می داند حتی اگر توریست فضایی تبعه آن دولت نباشد که با کنوانسیون ثبت مطابقت دارد. در خصوص صلاحیت دولت ها در رسیدگی به جرائم ارتكابی در سفرهای فضایی مداری نیز در سال ۱۹۹۸ توافقنامه ای بین سازندگان آن تصویب شد که شامل رفتار اشخاصی می گردید که در سفرهای فضایی وظایفی را بر عهده دارند. توافقنامه ۱۹۹۸ صلاحیت شخصی فعال و منفعل را نیز مطرح کرده است.

مقدمه

همزمان با راهیابی انسان به هوا و فضا به کمک فناوری شگفت‌آور و توسعه‌های علمی و فنی بسیار، کشورهای مختلف فعالیت‌های خود را به‌طور چشمگیر افزایش دادند و همین امر موجب بروز مشکلات حقوقی در فعالیت‌های هوایی و فضایی گردید. از این رو، مجمع عمومی سازمان ملل متحد نیازمند قوانینی جهت استفاده صلح‌آمیز از فضای جو و مابرای جو با تصویب کنوانسیون‌های مختلف می‌باشد اصول حاکم بر فعالیت‌های کشورها در زمینه اکتشاف و استفاده از فضا مبنای حقوقی هوا و فضا و سایر کنوانسیون‌های بعدی مشخص شد. آنچه هم اکنون در حقوق بین‌الملل هوا و فضا نیاز به بررسی و مطالعه و وضع قوانین و مقررات خاص دارد، بحث از تکاب جرایم در هوا و فضا، رسیدگی به آن و همچنین نقش دولت‌ها در پیشگیری از به وجود آمدن این جرایم در عرصه بین‌المللی است. کتاب حاضر با بررسی تمامی اسناد موجود در حقوق هوا و فضا به بحث درباره پیشگیری از جرایم و صلاحیت دولت‌ها در این زمینه می‌پردازد. نمونه این امر، تصویب قانون مجازات اخلال‌کنندگان در امنیت پرواز هواپیما و خرابکاری در وسایل و تأسیسات هواپیمایی مصوب سال ۱۳۵۰ می‌باشد. این قانون در اجرای کنوانسیون لاهه تصویب شد.

بالحاظ کردن چالش‌هایی که از جرایم هواپیمایی نشأت می‌گیرد، از جمله اختلال در حمل و نقل هوایی، حس عدم اطمینان مردم به این وسیله نقلیه، چالش‌های حقوقی که در مورد صلاحیت دادگاه‌ها مطرح می‌گردد و همچنین مهم‌تر از همه بحث امنیت ملی یک دولت که به خطر می‌افتد، تا کنون کنوانسیون‌های بین‌المللی متعددی راجع

به حقوق هوایی مصوب گردیده است. اما قاعده کلی در حقوق بین‌المللی این است که یک کشور، صلاحیت رسیدگی به جرائمی را ندارد که خارج از مرزهای آن کشور اتفاق افتاده است، مگر آن که صلاحیت قانونی برای اعمال ارتكابی خاصی را داشته باشد. از سوی دیگر، مقرر کردن ضمانت اجرا برای جرائم ارتكابی در مناطقی از گستره فعالیت‌های بشر که در آن‌ها اصول حاکمیت و صلاحیت با جرح و تعدیل قابل اعمال است، همواره به عنوان یک چالش مطرح بوده است. باید اذعان کرد که در اسناد پنج‌گانه حقوق فضا که تحت لوای سازمان ملل متحد به تصویب رسیده است، مقررات خاصی در خصوص نحوه اعمال صلاحیت بر افراد حاضر در فضای ماورای جو وجود ندارد به خصوص این که روند تهیه و تنظیم معاهدات فضایی پس از سال ۱۹۸۴ متوقف شد و این در حالی است که از آن سال به بعد تا به امروز، تحولات شگرفی در زمینه کاوش و بهره‌برداری از فضای ماورای جو صورت پذیرفته است و علاوه بر این، پرتگت‌تر شدن حضور بخش خصوصی و رونق گردشگری فضایی به صورت بالقوه بر دامنه مشکلات در این حوزه افزوده است. پس از گسترش حضور انسان در فضای ماورای جو در دو دهه گذشته، تلاش‌های چندی در سطح بین‌المللی برای جبران نقایص معاهدات فضایی در زمینه نحوه اعمال صلاحیت بر افراد در فضای ماورای جو صورت گرفته است که مهم‌ترین آن‌ها مقررات مندرج در «موافقتنامه ایستگاه فضایی بین‌المللی» است که در سال ۱۹۹۸ بین دولت‌های دخیل در طرح ایستگاه فضایی بین‌المللی یعنی کانادا، ایالات متحده، روسیه، ژاپن و آژانس فضایی اروپایی منعقد شد. که بر اساس این موافقتنامه صلاحیت اصلی و اولیه قابل اعمال بر فضانوردان و سرنشینان حاضر در ایستگاه فضایی، صلاحیت دولت متبوع آنان است و تنها در صورت تعلل در محاکمه، موافقت دولت مذکور با استرداد فرد خاطی یا انقضای مهلت سه ماه که در طی آن دولت خسارت دیده و دولت متبوع فرد خاطی فرصت رایزنی برای حل و فصل طرق تعقیب و مجازات را دارند، طرق مجازات به شکل دیگری دنبال خواهد شد. این نظام پیش‌بینی شده در موافقت‌نامه

ایستگاه فضایی بین‌المللی نیز با کاستی‌هایی روبرو است. لذا با توجه به اهمیت بحث و ابعاد مختلف جرائم ارتكابی در داخل هواپیما در خلال سفرهای هوایی و تفاوت‌های عمده آن با سفر با فضاپیما و سفرهای فضایی در کتاب حاضر تلاش شده است تا به بررسی تطبیقی صلاحیت دولت‌ها در رسیدگی به جرائم ارتكابی در سفرهای هوایی و فضایی پرداخته شود و به این سؤال اساسی پاسخ داده شود که تفاوت‌ها و شباهت‌های احراز صلاحیت دولت‌ها در رسیدگی به جرائم ارتكابی در هوا و فضا کدامند؟